

УДК 37.018:43

Голубенко Тетяна Олександрівна

старший викладач кафедри теорії та технології соціальної роботи, аспірант
Інститут соціальної роботи та управління
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, м. Київ
golubenkotanya@mail.ru

**ПРОГРАМНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО
ПАТРОНАЖНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Анотація. У даній статті обґрунтовується програмно-методичне забезпечення професійної підготовки студентів за спеціальністю «Соціальна робота» до патронажної діяльності в умовах входження України у сучасне освітнє середовище.

Ключові слова: сучасне освітнє середовище; професійна підготовка; програмно-методичне забезпечення; патронаж; патронажна діяльність.

Постановка проблеми. На сучасному етапі освіта в умовах Болонського процесу зорієнтована на підготовку конкурентоздатних на ринку праці спеціалістів, які здатні навчатися протягом усього життя. Але існує багато протиріч між об'ємом знань та неефективного засвоєння у терміни, що розраховані на професійну підготовку спеціалістів, між програмно-методичним забезпеченням процесу навчання і необхідністю його системного використання в процесі професійної підготовки.

Подолання зазначених протиріч обумовлює необхідність вирішення проблеми формування програмно-методичного забезпечення професійної підготовки студентів до патронажної діяльності, що забезпечить входження України у сучасний освітній простір, вимагаючи доповнення та оновлення змісту навчально-виховного процесу, враховуючи завдання Державного стандарту професійної освіти.

Підготовка до професійної діяльності – це цілеспрямованої процес формування готовності до виконання комплексу завдань, які слід виконувати випускникам освітньої установи.

У своїй монографії відомий науковець О. Карпенко відмічає, що «окреслення багатогранних наукових підходів до професійної підготовки майбутніх соціальних працівників дозволило вирішити проблему розвитку професіоналізму студентів і виявити оптимальні шляхи забезпечення високого рівня готовності до професійної діяльності» [7, с. 46].

Як зазначає В. Сластьонін, «зазначений у наступний час перехідний період до нових ринкових виробничих відносин поставив ряд питань про необхідність нових орієнтирів, які дозволили б людині більш успішно реагувати на несподівані, часто складні умови виробничої діяльності». Саме із цих причин патронажна діяльність стала тепер особливо актуальною, мета якої є соціальна адаптація клієнтів до нових умов середовища.

Аналіз досліджень та публікацій. В наукових дослідженнях порушуються питання необхідних особистісних рис соціального працівника при підготовці до майбутньої професійної діяльності (В.Бех, І.Пінчук, І.Мигович), проблеми професійної взаємодії як процесу цілеспрямованої комунікативної інтеракції між соціальним працівником і клієнтом, професіоналізму, продуктивності і ефективності діяльності спеціалістів з соціальної сфери. Ці аспекти суспільного буття широко висвітлюються в зарубіжній літературі (У.Лоренц, С.Шардлоу, Ш.Рамон та ін.), знайшли вони відображення і у вітчизняних дослідженнях (С.Толстоухова, О.Безпалько, Р.Вайнола, В.Васильєв, А.Капська, О.Карпенко, Л.Міщик та ін.).

Проблема програмно-методичного забезпечення навально-виховного процесу у різних навчальних закладах досліджена такими науковцями, як Я.Болюбаш, Р.Вайнола, А.Дубасенюк, О.Карпенко та ін..

Мета даного дослідження заключається в обґрунтуванні програмно-методичного забезпечення професійної підготовки студентів за спеціальністю «Соціальна робота» до патронажної діяльності в умовах входження України у сучасне світове середовище.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі важливу роль при професійній підготовці спеціалістів відводиться забезпеченню навчального

процесу відповідним програмно-методичним забезпеченням. Аналізуючи термін «програмно-методичне забезпечення», деякі науковці розділяють його на такі складові: «забезпечення», «програмне забезпечення», «методичне забезпечення», забезпечуючи ефективність навчального процесу.

В програмне забезпечення входять навчальні плани, програми, навчально-методична література, зокрема, навчальні та методичні посібники, методичні рекомендації, програми різних видів практик

Методичне забезпечення вважається практичною частиною програмно-методичного забезпечення, до якого входять конкретні навчальні програми та матеріали для здобуття знань, умінь та навичок за вказаною професійною діяльністю.

Таким чином, програмно-методичне забезпечення навчального процесу розглядається у єдності теоретичного та практичного навчання.

Водночас оптимізувати навчально-виховний процес можна лише на базі оволодіння студентами основними педагогічними знаннями та вміннями, для чого необхідний пошук таких варіантів прийняття найкращого методичного рішення, які б найбільш продуктивно сприяли формуванню готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку. Для цього необхідно забезпечити цілеспрямованість навчання, посилення мотивації студентів до даного виду діяльності, підвищення рівня інформаційного наповнення змісту навчальних предметів, використання новітніх освітніх технологій, орієнтованих саме на підготовку особистості майбутнього соціального працівника.

Ми визначаємо складові навчально-виховного комплексу, які забезпечують єдність теоретичного та практичного навчання майбутніх соціальних працівників, сприяють всебічному розвитку особистості студента та створюють сприятливі можливості для професійної підготовки до патронажної діяльності.

Важливе значення у навчально-виховному процесі мають мотиваційна та емоційна складові, тобто ставлення студента до своєї майбутньої професійної

діяльності. Тільки позитивне ставлення до обраного виду діяльності, зокрема, патронажної, забезпечить відповідні умови для стійкого інтересу до набуття професійних знань при її здійсненні.

Зазначимо, що при розробці змісту навчання студентів, ми спирались на навчальний план зі спеціальності «Соціальна робота» напрям підготовки «Соціальне забезпечення».

У даному випадку ми використали твердження Р.Вайноли, яка наголошує, що основними вимогами забезпечення ефективності змістового наповнення професійної підготовки студента мають бути:

- забезпечення єдності освітніх та професійних змістових блоків;
- створення позитивного емоційно-сприятливого освітнього середовища;
- застосування різноманітних форм і методів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів;
- координація змісту професійної підготовки відповідно індивідуально-типологічних особливостей студента, рівня його особистісного розвитку;
- залучення студентів до самостійної науково-пошукової діяльності [1, 207].

Перш за все, що стосується засвоєння професійних знань про особливості патронажної діяльності, то слід підкреслити, що вони виступають основою спрямованої діяльності спеціаліста, а уже в ході навчально-виховного процесу можуть трансформуватися в систему професійних умінь та навичок для здійснення практичних дій в організації патронажної діяльності.

Для професійної підготовки студентів до патронажної діяльності нами було впроваджено навчальний курс «Соціально-медичний патронаж», який спрямований на підготовку фахівців соціальної сфери на здійснення соціальної опіки та медичного догляду соціально незахищених верств населення та передбачає оволодіння знаннями про формування та організацію системи надомного і стаціонарного патронажу.

Програма навчального курсу розроблена відповідно з урахуванням змісту професійної діяльності майбутнього соціального працівника при здійсненні патронажної роботи [8]. Зміст даної програми дозволяє озброювати студентів знаннями про сутність та зміст патронажної роботи. Її впровадження дало змогу студентам оволодіти глибокими теоретичними знаннями та професійними вміннями і навичками з формування інтересу до майбутньої професійної діяльності.

У пояснювальній записці до розробленого нами навчального курсу визначено, що підготовка фахівців орієнтована на здійснення соціальної опіки та медичного догляду соціально незахищених верств населення передбачає оволодіння знаннями про формування та організацію системи надомного і стаціонарного патронажу.

Зміст навчального курсу визначає, що діяльність фахівців в соціальній сфері повинна ґрунтуватися на принципах співпраці з медичним персоналом, психологами, педагогами, юристами; розумінні значущості проблем, що виникають у певних категорій населення, які потребують соціального обслуговування в домашніх умовах, своєчасності соціальної допомоги і підтримці, реабілітації та захисту.

Завдання курсу: сформувати уявлення про чинники, які зумовлюють появу та специфічні проблеми різних категорій населення, зокрема у людей похилого віку, які потребують допомоги вдома; ознайомити з методами виявлення факторів ризику та принципами оцінювання ефективності їх застосування в патронажній роботі з населенням; сформувати уявлення про патронаж, об'єкт, форми та методи патронажної роботи; ознайомити студентів із вітчизняним та зарубіжним досвідом організації патронажної роботи й етапами становлення і розвитку.

Після вивчення курсу студенти повинні знати: причини, які призводять до труднощів, з якими стикаються певні групи людей (історичні аспекти розвитку соціально-медичного патронажу в Україні; вітчизняний досвід і форми організації патронажної служби; досвід роботи соціально-медичного патронажу

в країнах Європи та Америки; поняття і категорії патронажної роботи; методи та форми профілактично-корекційної, лікувально-оздоровчої, санітарно-просвітницької та реабілітаційної роботи із різними категоріями населення, що потребують сторонньої допомоги вдома.

Ці знання є основою формування у студентів уміння: виявляти сім'ї, дітей, людей похилого віку, які потребують певного виду патронажу; виявляти причини виникнення у них труднощів та сприяти їх розв'язанню; вибирати ефективні методи соціально-медичного патронажу; пропонувати різні форми індивідуального обслуговування в домашніх умовах; визначати способи міжсекторальної співпраці при здійсненні патронажної діяльності та оцінювати їх ефективність.

Розроблено та впроваджено методичні рекомендації «Організація патронажної роботи з людьми похилого віку як складова практики студентів спеціальності «Соціальна робота» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» з метою поступового накопичення у майбутніх соціальних працівників практичних навичок щодо здійснення патронажу.

Згідно з Державним галузевим освітнім стандартом спеціальності «Соціальна робота» визначено послідовність і види практик [7]. Положенням про проведення практики студентів у вищих навчальних закладах України, затвердженим Наказом Міністерства освіти України від 8 квітня 1993 р. № 93 передбачено, що зміст та послідовність практик визначається у програмах, які розробляються кафедрами або предметними (цикловими) комісіями. Ці програми вміщують рекомендації про види, форми та методи контролю за рівнем знань, умінь та навичок, що повинні отримувати студенти під час проходження практики, для кожного освітньо-кваліфікаційного рівня.

Безумовно, що практика є невід'ємною частиною навчального процесу, оскільки покликана вирішувати ряд специфічних завдань, а саме: адаптувати студента до реальних умов майбутньої професії; створити умови для практичного застосування теоретичних знань щодо патронажної діяльності; формувати і вдосконалювати базові професійні навички і уміння щодо

патронажної діяльності; діагностувати професійну придатність студента до патронажної діяльності; забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності [3].

До кожного етапу організації патронажної діяльності як складової практики студентів спеціальності «Соціальна робота», починаючи з першого курсу, розроблені методичні вказівки до проходження практики, прикладні завдання, теоретичні завдання, анкети перевірки знань студентів, звітність, критерії оцінювання та підведення підсумків кожного етапу практики [3]. В процесі організації практики студентів, починаючи з першого курсу навчання за вказаними методичними рекомендаціями, відбувалось накопичення як теоретичних знань, так і практичного досвіду до здійснення майбутньої професійної діяльності.

Також нами була створена експериментальна студія «Основи патронажної роботи з людьми похилого віку», діяльність якої була направлена на поєднанні теорії та практики. Тематичний план роботи експериментальної студії був розрахований на 150 годин: 74 години – на теоретичне засвоєння матеріалу і 76 годин – на практичні навички щодо здійснення патронажної роботи з людьми похилого віку.

Основною метою роботи експериментальної студії є засвоєння студентами особливостей організації патронажної роботи з людьми похилого віку. Основні завдання, які ми окреслили під час роботи студії, наступні:

- дослідження проблематики, з якою стикаються люди похилого віку;
- опис патронажної роботи з людьми похилого віку;
- ознайомлення з діяльністю соціальних закладів, які здійснюють патронажну роботу з людьми похилого віку;
- запровадження патронажної роботи з людьми похилого віку;
- формування практичних навичок щодо здійснення патронажної роботи з людьми похилого віку.

Навчальна програма складається з інтерактивних занять, роботи у малих групах, спеціально розроблених навчально-рольових ігор, що базуються на

засвоєнні учасниками теоретичних знань та відпрацюванні практичних навичок при організації патронажної роботи з людьми похилого віку. У методичному посібнику надається теоретичний матеріал та практичні завдання, що необхідні для підготовки соціальних працівників та під час проведення теоретичних та практичних занять щодо специфіки патронажної роботи з людьми похилого віку, а також застосовуються розроблені та впроваджені методичні рекомендації «Метод вирішення практичних ситуацій у процесі роботи експериментальної студії «Основи патронажної роботи з людьми похилого віку» [2; 4].

Також була створена волонтерська група «Назустріч людям» та були впроваджені такі форми соціальної роботи: створений соціальний проект «Золота осінь» та впроваджений у недержавною громадською організацією («Спорт. Єдність. Дружба») м. Києва з метою соціальної адаптації людей похилого віку, участь в організації святкування Міжнародного Дня людей похилого віку, проведеного у Територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг); проведення студентами для людей похилого віку за місцем їх проживання різноманітних вправ з метою соціальної адаптації (вправи «Про що я до цих пір мовчав», «Історія в листах», «Визначення вторинної користі хвороби», «Визначення смислів і переваг хвороби»).

Залежно педагогічних орієнтирів і ціннісних підстав, професійна підготовка студентів за спеціальністю «Соціальна робота» до патронажної діяльності відбувається в освітньому середовищі на основі засвоєння поступово теоретичних знань у поєднанні з практичними знаннями в процесі виконання своїх професійних функцій. Під час використання теоретичних знань у виробничій діяльності соціальними працівниками після закінчення ВНЗ складається не тільки теоретична, а й практична готовність до патронажної діяльності, що реалізується у більш якісному її здійсненні [2; 3; 4; 5].

Висновок. Таким чином, визначене програмно-методичне забезпечення професійної підготовки студентів за спеціальністю «Соціальна робота» до

патронажної діяльності дозволяє забезпечити наступність та послідовність засвоєння студентами професійних знань, умінь та навичок, а загалом дозволяють вивести навчально-виховний процес на якісно новий рівень, а також забезпечити всебічний розвиток особистості студента, підвищити їх спрямованість на здійснення патронажної діяльності.

Перспективи подальших досліджень. У перспективі необхідно зосередити увагу на: формуванні професійної компетентності майбутніх соціальних працівників; розробці нових моделей навчання студентів щодо здійснення патронажної діяльності; вивченні особистісно-професійних характеристик фахівців, які сприяють ефективному здійсненню патронажної діяльності в сучасних умовах; дослідженні оптимальних технологій активізації професійно-орієнтованого інтересу студентів до здійснення патронажної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вайнола Р.Х. Педагогічні засади особистісного розвитку майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Вайнола Ренате Хейкіївна. – К., 2009. – 542 с.
2. Голубенко Т.О. Метод практичних ситуацій в процесі роботи студії / «Основи патронажної роботи з людьми похилого віку» / Т.О. Голубенко: методичні рекомендації. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. – 45 с.
3. Голубенко Т.О. Організація патронажної роботи з людьми похилого віку як складова практики студентів спеціальності «Соціальна робота»: освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр» / Т.О. Голубенко. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. – 134 с.
4. Голубенко Т.О. Основи патронажної роботи з людьми похилого віку / Т.О. Голубенко: методичний посібник. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. – 135 с.
5. Голубенко Т.О. Технології соціальної роботи з людьми похилого віку / Т.О. Голубенко: навчальний посібник. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. – 163 с.
6. Державний галузевий стандарт спеціальності «Соціальна робота» / кер. кол. проф. В.П. Бех, А.Й. Капська. – К.: МОН України від 10.10.2005 р. – 273 с.
7. Карпенко О.Г. Професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти: науково-методичний та організаційно-технологічний аспекти: Монографія. / За редакцією С.Я. Харченко. – Дрогобич: Коло, 2007. – 374 с.
8. Соціальна робота: програми навчальних дисциплін спеціальності «Соціальна робота» освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр / за ред. О.Г. Карпенко, І.Б. Савельчук. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2013. – 244 с.

Рецензент

Карпенко О.Г. – д. пед. н., проф.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2015

ПРОГРАМНО-МЕТОДИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ РАБОТНИКОВ К ПАТРОНАЖНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Голубенко Татьяна Александровна

старший преподаватель кафедры теории и технологии социальной работы

Институт социальной работы и управления

Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, г. Киев

golubenkotanya@mail.ru

Аннотация. В данной статье обосновывается программно-методическое обеспечение профессиональной подготовки студентов по специальности «Социальная работа» в патронажной деятельности в условиях вхождения Украины в современное образовательное среду.

Ключевые слова: современное образовательная среда; профессиональная подготовка; программно-методическое обеспечение; патронаж; патронажная деятельность.

SOFTWARE SUPPORT OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF SOCIAL WORKERS TO PATRONAGE ACTIVITIES

Tetyana O. Golubenko

National Pedagogical University

of M.P. Drahomanova, Kyiv

golubenkotanya@mail.ru

Abstract. In this article the software support of the training of students majoring in «social work» to the patronage of the conditions of entry in Ukraine in modern educational environment.

Keywords: modern educational environment; training; software support of sponsorship; patronage activities.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Vaynola R.X. Teaching principles of personal development of future social workers during training: Dis. ...Dr. ped. Sciences: 13.00.04 / Vaynola Renate Heykiyivna. - K., 2009. - 542 p. (in Ukrainian)
2. Golubenko T.O. The method is practical situations in the studio / «Fundamentals patronage of the elderly» / T.O. Golubenko: guidelines. - K.: nous of MP Dragomanova, 2014. - 45 p. (in Ukrainian)
3. Golubenko T.O. Organization patronage of the elderly as part of the practice of students specializing in «Social Work»: education level «Bachelor» / T.O. Golubenko. – K.; nous of MP Dragomanova, 2014. - 134 p. (in Ukrainian)
4. Golubenko T.O. Basics patronage of the elderly / T.O. Golubenko: handbook. - K.: nous of MP Dragomanova, 2014. - 135 p. (in Ukrainian)

5. Golubenko T.O. Technologies of social work with older people / T.O. Golubenko: a tutorial. - K.: nous of MP Dragomanova, 2014. - 163 p. (in Ukrainian)
6. State industry standard specialty «Social Work» / supervisor. col. prof. V.P. Bech, A.I. Capska. - K.: Education of Ukraine of 10.10.2005 p. - 273 p. (in Ukrainian)
7. Karpenko A.G. Training of social workers in terms of university education: methodological and organizational and technological aspects: Monograph. / Edited by S.J. Kharchenko. - Drobobych: Circle, 2007. - 374 p. (in Ukrainian)
8. Social work: programs of academic disciplines specialty «Social Work» educational qualification of Bachelor / ed. A.G. Karpenko, I.B. Savelchuk. - K.: NPU. MP Dragomanova, 2013. - 244 p. (in Ukrainian)